

DiSKAR

COVID-19 SALGINI GÜNLERİNDE TÜRKİYE'DE SENDİKALAŞMANIN DURUMU ARAŞTIRMASI

14,6 milyon işçi hiçbir sendikal korumaya sahip değil.

*Sendikasız işçiler Covid-19'un yarattığı tehlikeler karşısında
tamamen savunmasız.*

İstanbul, Nisan 2020

SENDİKALAŞMA ARAŞTIRMASI

Türkiye'de Sendikalaşma, Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı

Bu araştırma **Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Dairesi (DiSK-AR)** tarafından hazırlanmış ve 8 Nisan 2020 tarihinde kamuoyuna sunulmuştur. Araştırma DiSK-AR kaynak gösterilerek kullanılabilir.

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

Adres: Dikilitaş Mahallesi Eren Sokak No: 4 Beşiktaş, İstanbul

Tel: (0212) 291 00 05 – 291 00 06 – 258 19 66 – 258 19 67

Faks: (0212) 240 42 09 ve (0212) 296 91 24

GSM: (0533) 276 47 23

Web: www.disk.org.tr

E-posta: diskar@disk.org.tr

Sosyal medya (Facebook, Twitter, Instagram): @diskinsesi @disk_arastirma

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
ARAŞTIRMA ÖZETİ	3
<i>COVID-19 SALGINI SIRASINDA İŞÇİLERİN YÜZDE 88'İ SENDİKASIZ, YÜZDE 92'Sİ TOPLU SÖZLEŞMESİZ</i>	3
GİRİŞ	4
BİRİNCİ BÖLÜM: SENDİKALAŞMA	5
SENDİKALAŞMA VE TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI (Ocak 2020)	5
İŞÇİLERİN YÜZDE 88'İ SENDİKASIZ	7
İŞÇİ KONFEDERASYONLARININ ÜYE SAYILARI	8
KONFEDERASYONLARIN ÜYE ARTIŞ ORANLARI	9
YENİ SENDİKA ÜYELERİNİN KONFEDERAL DAĞILIMI	10
İŞKOLLARINA GÖRE SENDİKALAŞMA	10
İKİNCİ BÖLÜM: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI	13
TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI YÜZDE 9	13
15 MİLYON İŞÇİNİN TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ YOK	13
SENDİKALI AMA TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİZ YÜZ BİNLERCE İŞÇİ	14
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	15
KAYNAKLAR	16

ARAŞTIRMA ÖZETİ

COVID-19 SALGINI SIRASINDA İŞÇİLERİN YÜZDE 88'İ SENDİKASIZ, YÜZDE 92'Sİ TOPLU SÖZLEŞMESİZ

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi (DİSK-AR) tarafından yapılan Sendikalaşma Araştırması (2020) Covid-19 salgını sırasında Türkiye'de sendikalaşma ve toplu iş sözleşmesi konusundaki vahim tabloyu ortaya koyuyor. Covid-19 salgını ciddi ekonomik sonuçlar yaratıyor, işçilerin işlerini ve gelirlerini kaybetmesine yol açıyor. Sendikasız işçiler Covid-19'un yarattığı sağlık tehdidine ve ekonomik tehdiye karşı korumasız durumda. Sendikalı işyerlerinde işçilerin Covid-19'un yarattığı risklere karşı korunması için adımlar atılırken, sendikasız işyerlerinde işçiler işverenin insafına kalmış durumda.

Araştırmaya göre Türkiye'de sendikalaşabilen işçilerin oranı yüzde 12,14 ile sınırlı kalırken, işçilerin sadece yüzde 7,8'i toplu iş sözleşmelerinden yararlanıyor. Araştırma sendikalı işçi sayısındaki artışın yapay olduğunu ve sendikalaşan işçilerin ciddi bir bölümünün toplu iş sözleşmesinden yararlanamadığını gösteriyor. Memurlar hariç 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 918 bini sendika üyesi iken 13 milyon 881 bin işçi herhangi bir sendikaya üye değildir. 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 229 bini toplu iş sözleşmesi kapsamındadır. 14 milyon 570 bin işçi ise hiçbir sendikal korumaya sahip değildir.

Araştırmada yer alan bulgular özetle şöyledir.

- **İşçilerin yüzde 90'ı sendikası:** Türkiye'de toplam 15 milyon 799 bin işçinin 14 milyon 104 bini herhangi bir sendikaya üye değildir. Kayıt dışı işçiler dahil edildiğinde ise fiili sendikalaşma oranı yüzde 12,14'tür.
- **İşçilerin yüzde 92'si toplu iş sözleşmesi kapsamında değil:** Türkiye'de toplam 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 229 bini toplu iş sözleşmesinden yararlanıyor. İşçilerin yüzde 92,22'si toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındadır. Toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaki işçi sayısı 14 milyon 953 bindir. Toplu iş sözleşmesi kapsama oranı sadece yüzde 7,8'dir.
- **Sendika üyesi işçiler de toplu iş sözleşmesiz:** Bakanlık verilerine göre 1 milyon 918 bin sendika üyesi olarak gözükmese de bunların 727 bini (yüzde 39'u) toplu iş sözleşmesi kapsamında değildir. Toplu iş sözleşmesinden yararlanan üye sayısı 1 milyon 132 bindir. 589 bin işçi sendika üyesi olduğu halde toplu iş sözleşmesinden yararlanamamaktadır.
- **Yeni sendika üyelerinin dağılımında büyük bir dengesizlik söz konusu:** 2013 ve 2020 arasında sendika üyeliğinde 916 binlik artış yaşandı. 916 bin işçinin 500 bini Hak-İş'e, 309 bini Türk-İş'e, 85 bini DİSK'e üye sendikalara üye olmuştur. Bu tablo Hak-İş'in kamu taşeron işçilerinin ve kamu işçilerinin sendikalaşması sırasında siyasal iktidar tarafından korunup kolladığını göstermektedir.
- **İşkollarına göre sendikalaşma:** İnşaat, turizm ve büro işkolu en düşük sendikalaşma oranına sahip işkollarıdır. 2019'da en fazla iş cinayetlerinin yaşandığı ikinci işkolu olan inşaatta ise sendikasızlaşma devam etmektedir. En fazla sendikalaşma oranına sahip ilk üç işkolu, genel işler, savunma ve güvenlik ile banka, finans ve sigortadır.

GİRİŞ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (AÇSHB) 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu gereğince yayımladığı sendikalaşma istatistikleri¹ Türkiye sendikal örgütlenme ve toplu iş sözleşmesinin vahim durumunu ortaya koyuyor. İşçilerin sendikasız ve toplu iş sözleşmesiz olması onları özellikle ekonomik kriz, doğal afet ve salgın gibi kritik zamanlarda çok daha olumsuz etkiliyor. Covid-19 günlerinde sendikasızlık ve örgütsüzlük işçiler açısından ciddi bir olumsuzluk oluşturuyor.

Bu raporda 2013-2020 döneminde (6356 sayılı Yasa sonrası) sendikalaşma oranları ve toplu iş sözleşmesi kapsamı ele alınacaktır. Sendikalaşmaya ilişkin 2013 yılı öncesi resmi veriler (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı resmi istatistikleri) büyük ölçüde hayalidir ve gerçekleri yansıtmamaktadır. Bu nedenle resmi sendikalaşma verileri kullanılarak 2013 öncesine giden bir istatistiki seri çıkarmak nerdeyse imkansızdır.

Bu rapor Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı-ÇSGB) tarafından her yıl Ocak ve Temmuz aylarından yayımlanan işçi sendikaları istatistiklerine dayalıdır. Kamu görevlileri/memurlar bu araştırmanın kapsamı dışındadır. Ancak kamuda işçi statüsünde çalışanlar rapor kapsamındadır. Raporda Ocak 2013 ile Ocak 2020 arası dönem esas alındı. Bunun nedeni bu dönemde açıklanan istatistiklerin 6356 sayılı Yasa'da benimsenen yöntem nedeniyle daha sağlıklı olmasıdır. 2013 öncesi sendikalaşma istatistikleri ile 2013 sonrasını karşılaştırmak, 2013 öncesi istatistiklerin gerçek dışı olması nedeniyle mümkün değildir. Araştırmada genellikle Ocak 2020 verileri kullanılmıştır. Raporda daha önceki sendikalaşma raporlarımızda yer alan "Sendikalaşmanın Toplumsal Cinsiyeti" başlıklı bölüme Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın internet sitesinde yer alan Çalışma İstatistikleri Bilgi Sistemi'nin henüz kullanıma açılmamasından dolayı yer verilememiştir.

Bilindiği gibi 2012 yılında çıkarılan 6356 sayılı Yasa ile birlikte sendikaların üye sayılarını hesaplama yöntemi değiştirildi. Yasa ile bir yandan **e-devlet yoluyla sendika üyeliği** sistemine geçildi, öte yandan işçi sayıları açısından **Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)** verileri esas alınmaya başlandı. Böylece 2821 sayılı Yasa döneminde sendika üye sayılarına ilişkin gerçek dışı veriler büyük ölçüde ortadan kalktı.

6356 sayılı Yasa'dan sonra yayımlanan istatistiklerin önceki döneme göre daha sağlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak 6356 sayılı Yasa döneminde de sendikalaşma oranları ve toplu iş sözleşmesi kapsamıyla ilgili hesaplamalarda çeşitli sorunlar yaşanıyor. **Bakanlık kayıt dışı işçileri hesaba katmadığı için sendikalaşma oranları gerçek durumdan daha yüksek çıkıyor. Ayrıca e-devlet yoluyla üyelik konusunda zaman zaman hak ihlallerine de rastlanıyor.** İşverenlerin işçilerin e-devlet şifresini işçiden yasadışı biçimde alarak işçileri sendikadan istifa ettirmesi veya işverenin tercih ettiği sendikaya üye yapması, sistemin şeffaf ve sendikaların denetimine açık olmaması nedeniyle yaşanan sorunlar yeni sistemin sorunlu yanları arasında sayılabilir.

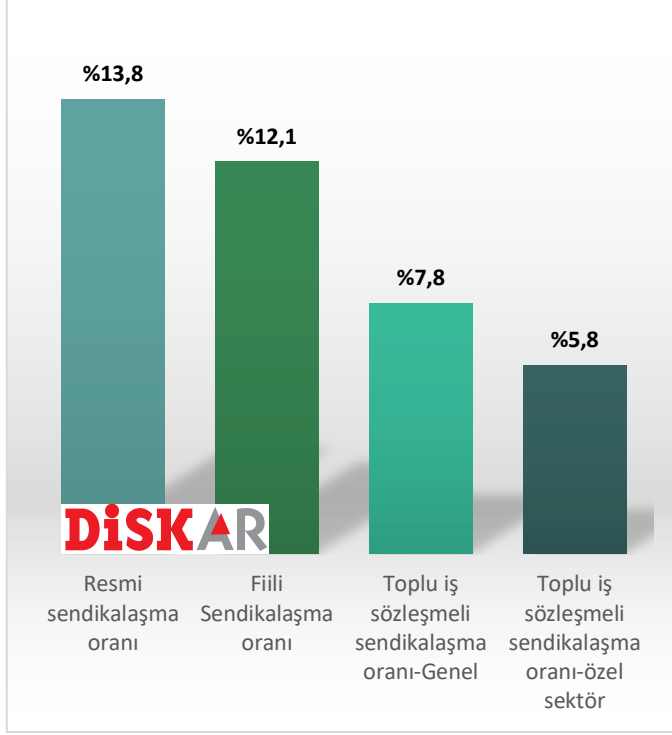
Raporda ayrıca Bakanlık tarafından hazırlanan ve yıl sonu itibarıyla toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayılarına ilişkin verilerden de yararlandı. Toplu iş sözleşmesi kapsamına ilişkin veriler AÇSHB tarafından sağlanan bilgilere dayalıdır.

¹ İşçi sendikalarının üye sayılarına ilişkin istatistikler 31 Ocak ve 31 Temmuz tarihlerinde Resmî Gazete'de yayımlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: SENDİKALAŞMA

SENDİKALAŞMA VE TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI (OCAK 2020)

Grafik 1: Türkiye’de Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi Kapsama Oranı (Ocak 2020)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) Ocak 2020 istatistiklerine göre sendikalı işçi sayısı **1 milyon 917 bin 893**'tür. Sigortalı işçi sayısı ise **13 milyon 856 bin 801**'dir. Böylece sigortalı işçiler arasındaki sendikalaşma oranı (**resmi sendikalaşma oranı**) **yüzde 13,8** olmaktadır (Grafik 1).

Ancak bu oranın birçok yönden hatalı olduğunu kabul etmek gerekir. Bakanlığın sendikalaşma oranı iki nedenle **eksiktir**. Birincisi, kayıt dışı işçiler hesaba katılmadığı için sendikalaşma oranı fiili durumdan daha yüksek çıkmaktadır. İkincisi ise bu oranın toplu iş sözleşmesi (TİS) kapsamındaki sendikalı işçi sayısını yansıtmamasıdır. Bakanlık sendikalaşma oranını; toplam

sendika üye sayısını SGK'ye kayıtlı işçi sayısına bölerek bulmaktadır. Bu oran Uluslararası Çalışma

Kaynak: AÇSHB Sendikalaşma İstatistikleri Ocak 2020, TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri. Toplu iş sözleşmesi kapsamı AÇSHB'nin yürürlükteki toplu iş sözleşmelerine ilişkin verisidir. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

Örgütü (ILO) tarafından benimsenen hesaplama yöntemiyle (ILO, 1997, ILO 2003) uyumsuzdur.

Sigortalı işçileri esas alan **resmi sendikalaşma oranı yüzde 13,8 iken, kayıtlı ve kayıtsız tüm işçileri esas aldığımızda fiili sendikalaşma oranı yüzde 12,1'e gerilemektedir** (Grafik 1). 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 918 bini sendikalıdır. 13 milyon 881 bin işçi ise sendika üyesi değildir. Toplu iş sözleşmesi kapsamı ise genelde yüzde 7,8 özel sektörde ise yüzde 5,8 düzeyindedir.

Yöntemsel Açıklama

Resmi sendikalaşma oranı: AÇSHB (ÇSGB) tarafından açıklanan sendikalaşma oranı

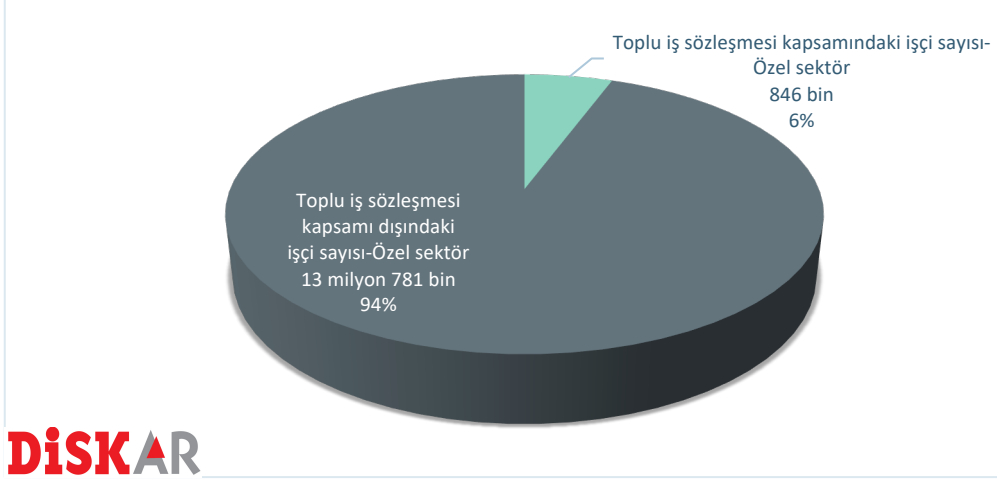
Fiili sendikalaşma oranı: Kayıt dışı işçiler de katılarak DİSK-AR tarafından hesaplanan sendikalaşma oranı. Kamu görevlileri hariç tüm işçilerin sendikalaşma oranını gösterir.

Toplu iş sözleşmesi kapsamı (sigortalı): Toplu iş sözleşmesinden yararlanan işçilerin sigortalı işçilere oranı (DİSK-AR tarafından hesaplanmaktadır).

Toplu iş sözleşmesi kapsamı (tüm işçiler): Toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçilerin kayıtlı-kayıtsız tüm işçilere oranı (DİSK-AR tarafından hesaplanmaktadır).

ILO sendikalaşma oranı yöntemi: ILO sendikalaşma oranını, sendika üyelerinin maaş ve ücret geliri elde eden işgücüne oranı şeklinde tanımlamaktadır (ILO, World Labour Report, 1997)

Grafik 2: Özel Sektörde Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı (Bin) (Yüzde)

DiSKAR

Kaynak: Toplu iş sözleşmesi kapsamı AÇSHB'nin yürürlükteki toplu iş sözleşmelerine ilişkin verisidir. DiSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 1: Resmi ve Gerçek Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı (Ocak 2020)

Sendikalı ve Toplu Sözleşmeli İşçi	Bin/Yüzde
Toplam işçi sayısı (a)	15.799
Sigortalı (kayıtlı) işçi sayısı (b)	13.857
Özel sektörde çalışan işçi sayısı (c)	14.627
Sendikalı işçi sayısı (d)	1.918
Toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı (e)	1.229
Toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı-özel sektör (f)	846
Toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaki işçi sayısı (g)	14.576
Resmi sendikalaşma oranı (d/b)	13,80%
Fiili Sendikalaşma oranı (d/a)	12,14%
Toplu iş sözleşmeli sendikalaşma oranı (e/a)	7,78%
Toplu iş sözleşmeli sendikalaşma oranı-özel sektör (f/c)	5,78%

Kaynak: AÇSHB Ocak 2020 sendikalı işçi sayısına ilişkin tebliğ. Resmi Gazete 31 Ocak 2020, TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri, Aralık 2019. Toplu iş sözleşmesi (TİS) kapsamı (Aktif TİS'ler) verileri AÇSHB İstatistik Bürosundan elektronik posta yoluyla alınmıştır.

Toplu iş sözleşmesi kapsama oranları açısından ise durum daha da vahimdir. **Türkiye'de TİS kapsamındaki işçilerin oranı sendikalı işçi oranının çok altındadır.** Özel sektörde sigortalı işçiler arasında toplu iş sözleşmesinden yararlananların oranı yüzde 7,78 iken, kayıtlı ve kayıtsız tüm işçiler arasında toplu iş sözleşmesi kapsamı yüzde 5,78'e gerilemektedir (Grafik 2, Tablo 1).

Resmi sendikalaşma oranının yüzde 13,8 olarak açıklanmasına rağmen, işçilerin sadece yüzde 7,78'i toplu iş sözleşmesi kapsamındadır (Grafik 1, Tablo 1). Bir diğer ifadeyle işçilerin yüzde 92,22'si toplu iş sözleşmelerinden yararlanamıyor ve sendikal korumaya sahip değil. Bu nedenle AÇSHB tarafından açıklanan yüzde 13,8'lik sendikalaşma oranı fiili durumu yansıtmayan yapay bir orandır (Toplu iş sözleşme kapsamıyla ilgili geniş bilgiler ikinci bölümde toplu iş sözleşmesi kapsamında yer almaktadır).

Tablo 2: Resmi ve Fiili Sendikalaşma Oranları (2013-2020) (Bin) (%)

Dönem	Sigortalı İşçi Sayısı	Toplam İşçi Sayısı	Sendika Üyesi İşçi Sayısı	Dönemsel Üye Artışı	Resmi Sendikalaşma Oranı	Fiili Sendikalaşma oranı
Ocak 2013	10.882	12.997	1.002	-	9,21%	7,7%
Temmuz 2013	11.629	13.698	1.032	30,0	8,87%	7,5%
Ocak 2014	11.601	13.544	1.097	65,0	9,46%	8,1%
Temmuz 2014	12.287	14.301	1.189	92,0	9,68%	8,3%
Ocak 2015	12.181	14.181	1.297	108,0	10,65%	9,1%
Temmuz 2015	12.745	15.068	1.429	132,0	11,21%	9,5%
Ocak 2016	12.664	14.796	1.514	85,0	11,96%	10,2%
Temmuz 2016	13.038	15.445	1.500	-14,0	11,50%	9,7%
Ocak 2017	12.700	14.995	1.547	47,0	12,18%	10,3%
Temmuz 2017	13.582	16.030	1.624	77,0	11,96%	10,1%
Ocak 2018	13.845	16.033	1.714	90,0	12,38%	10,7%
Temmuz 2018	14.122	16.476	1.802	88,0	12,76%	10,9%
Ocak 2019	13.412	16.254	1.859	57,0	13,86%	11,4%
Temmuz 2019	14.511	15.774	1.894	35,0	13,05%	12,0%
Ocak 2020	13.856	15.799	1.918	23,0	13,84%	12,1%
Artış Toplamı	2.974	2.809	916	915	-	
Artış Oranı (%)	27%	22%	89%			

Kaynak ve açıklama: ÇSGB, AÇSHB Ocak 2013 ile Ocak 2020 arası istatistikleri. TÜİK Hanehalkı Araştırması. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır. Toplam işçi sayısı TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması'nda yer alan toplam ücretli ve yevmiyeli sayısından kadrolu ve sözleşmeli memurların çıkarılmasıyla bulunmuştur. Ocak 2020 toplam işçi sayılarının hesaplanmasında en son açıklanan TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması olan Aralık 2019 sonuçları kullanılmıştır. Yuvarlamadan dolayı toplamlar farklı çikabilir.

Sendikalı işçi sayısı Ocak 2013- Ocak 2020 döneminde 1 milyon 2 binden **1 milyon 918** bine yükseldi. **Sigortalı işçi sayısında** Ocak 2013-Ocak 2020 arasında **yüzde 27 ve toplam işçi sayısında yüzde 22 oranında** artış yaşanırken, sendikalı işçi sayısı **yüzde 89** oranında arttı. Böylece sendikalı işçi sayısındaki artış işçi sayısı artışının çok üzerinde gerçekleşti. **Son 7 yılda 916 bin işçi sendikalara üye oldu.** Bu durum gerek resmi ve gerekse fiili sendikalaşma oranlarında 2013-2020 arasında bir artışa yol açtı. Resmi sendikalaşma oranı Ocak 2013'te yüzde 9,21 iken Ocak 2020'de yüzde 13,84 oldu.

Fiili sendikalaşma oranı ise Ocak 2013'te yüzde 7,7 iken Ocak 2020'de yüzde 12,1'e yükseldi (Tablo 2). Ancak sigortalı işçi sayısının Ocak 2020'de (2018 ekonomik krizi nedeniyle) Temmuz 2018 düzeyinin altına düşmesi nedeniyle Ocak 2020'deki sendikalaşma oranı yükselişi yanıltıcıdır. Ocak 2020'de sigortalı işçi sayısı düşmesine rağmen, sendikalı işçi sayısı artmıştır.

İŞÇİLERİN YÜZDE 88'İ SENDİKASIZ

2013 ile 2020 arasında sendikalaşmada yaşanan nicel artışa rağmen, işçilerin yüzde 90'a yakını sendikasızdır. Kayıt dışı çalışan işçiler dahil toplam 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 918 bini sendika üyesidir (Tablo 1). Fiili sendikalaşma oranı yüzde 12,1'dir. Toplam işçilerin yüzde 88'ine karşılık gelen 13 milyon 881 bin işçi ise herhangi bir sendikaya üye değildir (Grafik 3).

Grafik 3: Sendikalı ve Sendikasız İşçiler (Ocak 2020)

Kaynak: AÇSHB istatistikleri, TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, DiSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

İlerleyen bölümlerde toplu iş sözleşmesi bölümünde de ele alındığı üzere toplu iş sözleşmesinden yararlanan işçi sayısı 1 milyon 223 bindir. 14 milyon 576 bin işçi toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındadır.

İŞÇİ KONFEDERASYONLARININ ÜYE SAYILARI

Türkiye’de işkolu sendikacılığı bir merkezileşme sağlamaktadır. Bunun yanında sendikalı işçilerin yüzde 97,4’ünün üç büyük işçi konfederasyonuna üye olması bu merkezileşmeyi pekiştirmektedir. 1 milyon 918 bin sendika üyesinin 1 milyon 869 bini DiSK, Türk-İş ve Hak-İş üyesidir (Tablo 3). Ocak 2013 ile Ocak 2020 arasında işçi sendikalarının üye sayısında 916 bin kişilik artış konfederasyonlar arasında oldukça dengesiz (asimetrik) biçimde dağılmaktadır.

Tablo 3: Konfederasyonların Üye Sayıları (Ocak 2013-Ocak 2020)

Dönem	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ	DiSK	Diğer	Toplam Üye
2013-Ocak	709.162	166.553	100.202	25.754	1.001.671
2013-Temmuz	726.350	176.696	103.156	25.964	1.032.166
2014-Ocak	770.441	191.587	107.858	26.664	1.096.540
2014-Temmuz	788.388	251.232	112.393	37.468	1.189.481
2015-Ocak	820.893	300.630	122.547	53.394	1.297.464
2015-Temmuz	842.322	388.078	143.251	55.405	1.429.056
2016-Ocak	877.587	436.542	144.291	55.633	1.514.053
2016-Temmuz	882.486	447.930	141.940	27.504	1.499.860
2017-Ocak	889.509	488.723	141.729	26.604	1.546.565
2017-Temmuz	907.328	544.566	145.988	25.744	1.623.626
2018-Ocak	925.039	615.301	149.187	24.870	1.714.397
2018-Temmuz	958.618	654.722	160.568	28.247	1.802.155
2019-Ocak	975.300	684.144	171.428	28.166	1.859.038
2019-Temmuz	1.012.277	674.404	178.691	28.798	1.894.170

2020-Ocak	1.018.092	666.303	184.852	48.646	1.917.893
-----------	-----------	---------	---------	--------	-----------

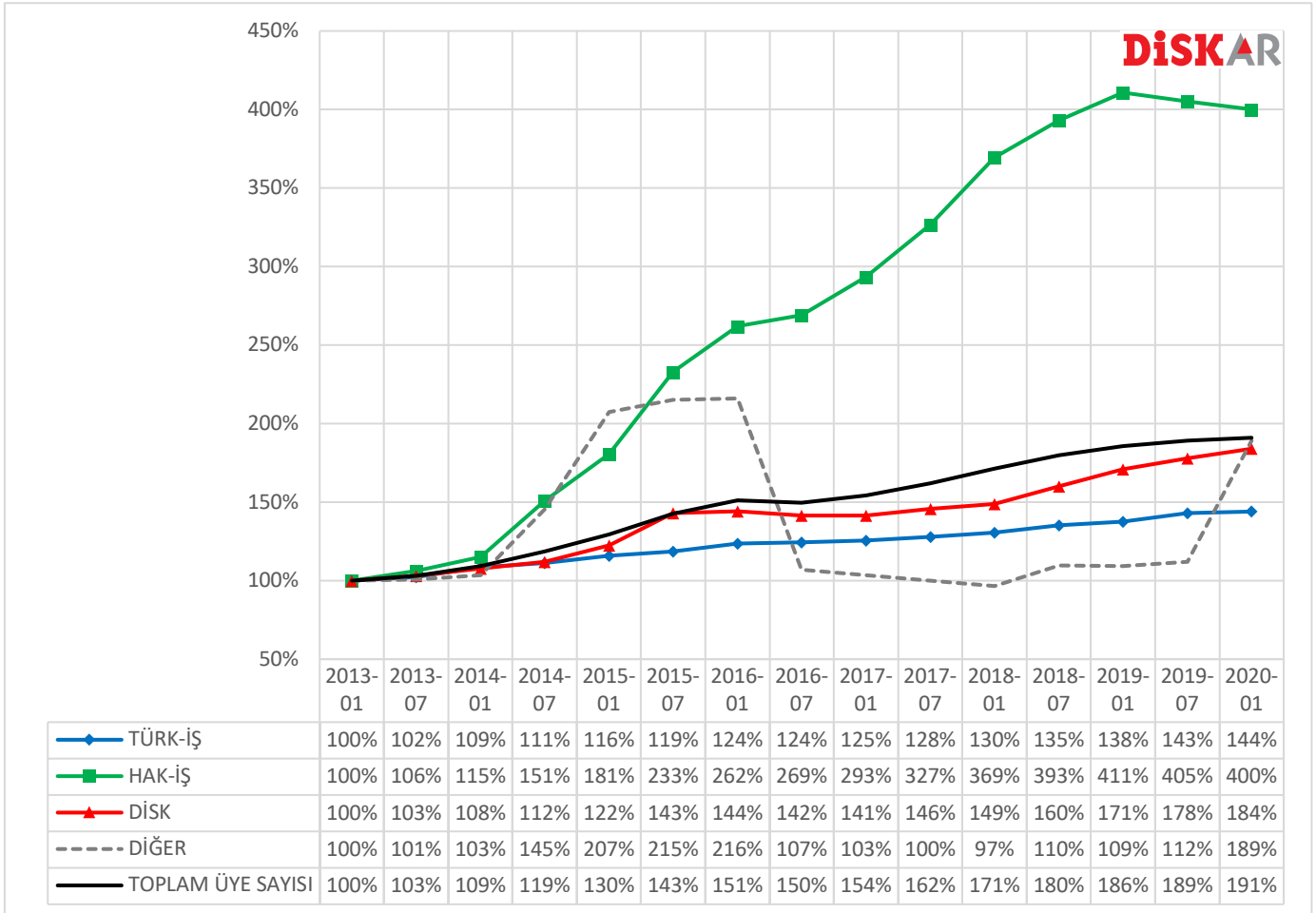
Kaynak: ÇSGB ve AÇSHB istatistikleri. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır. Diğer kategorisi içinde bağımsız sendikalar ve diğer konfederasyonlar yer almaktadır.

KONFEDERASYONLARIN ÜYE ARTIŞ ORANLARI

Konfederasyonların üye artış oranlarında ise çok daha çarpıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır. 2013'ten bu yana **sendikali işçi sayısında yüzde 91 oranında bir artış** yaşanmıştır. Ancak bu artış oranı konfederasyonlara oldukça farklı yansımıştır.

2013-2020 Ocak arası **Türk-İş üye sayısını yüzde 44** oranında artırırken, **DİSK'in üye sayısındaki artış yüzde 84 oldu. Hak-İş'in üye sayısı** ise, 2013-2020 arasında **yüzde 300** oranında arttı. Bağımsız sendikalar ve diğer konfederasyonların dahil olduğu "diğer" göstergesindeki artışın sebebi olarak Temmuz 2019'daki tebliğde kurulmuş bulunan yeni sendikaların birçoğunun ve Öz-İş'in üyesi olduğu yeni konfederasyon gösterilebilir.

Grafik 4: Konfederasyonların Üye Artış Oranı 2013-2020 (2013:100)

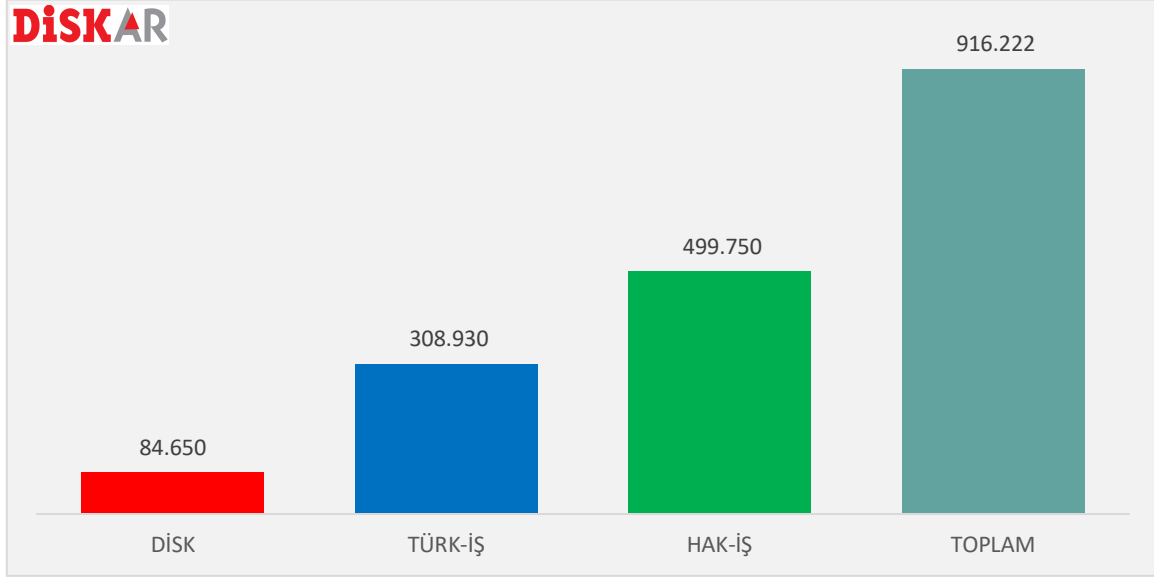

Kaynak: ÇSGB ve AÇSHB İstatistikleri (Ocak 2020). DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

Üye sayısındaki artışın konfederasyonlar arasında dağılımı Grafik 4'te daha da çarpıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Hak-İş'te yüzde 300'lük bir yükseliş yaşanırken, Türk-İş'in üye artış oranı yüzde 43 ile oranı toplam işçi sayısındaki artış oranının oldukça altında kaldı. **DİSK'in üye artış oranı ise yüzde 84 olarak gerçekleşti.** Diğer sendikalarda 2016'da yaşanan sert düşüşün nedeni 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından Aksiyon-İş konfederasyonunun kapatılmış olmasıdır.

YENİ SENDİKA ÜYELERİNİN KONFEDERAL DAĞILIMI

Grafik 5: Yeni Sendika Üyelerinin Konfederasyonlara Göre Dağılımı (2013-2020)

Kaynak: ÇSGB ve AÇSHB İstatistikleri. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

2013 ve 2020 arasında sendika üyeliğinde yaşanan 916 bin kişilik artışın konfederasyonlar arasındaki dağılımı oldukça dengesiz (asimetrik) bir tablo arz etmektedir. 2013-2020 döneminde sendikalara yeni üye olan 916 bin işçinin 500 bini Hak-İş'e, 309 bini Türk-İş'e ve 85 bini DİSK'e bağlı sendikalara üye olmuştur (Grafik 5). Böylece 2013-2020 Ocak arası sendikalara yeni üye olan işçilerin yüzde 54'ü Hak-İş, yüzde 34'ü Türk-İş ve yüzde 9'u DİSK bünyesine katılmıştır.

İŞKOLLARINA GÖRE SENDİKALAŞMA

Sendikalaşma oranları işkolları açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Turizm, inşaat ve büro işkolu en düşük sendikalaşma oranlarına sahipken, banka, finans ve sigorta, genel işler, savunma ve güvenlik işkolları ise en yüksek sendikalaşma oranına sahiptir (Tablo 4, Grafik 6).

2019'da da en fazla iş cinayetlerinin yaşandığı ikinci işkolu² olan inşaat sendikası devam ediyor. Resmi sendikalaşma oranı yüzde 13,8 iken, inşaat işkolunda sendikalaşma oranı sadece yüzde 4,4 ve sendikalı işçi sayısı sadece 49 bin 347'dir. Bunların önemli bir bölümü ise kamu sektöründedir. Sendikalaşma oranı turizm işkolunda yüzde 4 iken, 3,8 milyon işçinin çalıştığı en büyük işkolu durumundaki büro işkolunda ise sendikalaşma oranı yüzde 5,3'tür. Büro işkolunda 3,8 milyon çalışanın sadece 201 bini örgütlüdür (Tablo 4).

Sendikalaşma oranları imalat sanayiinde ve kamu ağırlıklı işkollarında ortalamanın üzerinde seyretmektedir. Sendikalaşmanın en yüksek olduğu üç işkolu banka-finans, savunma-güvenlik ve genel işlerdir. Savunma ve güvenlik kamu ağırlıklı bir sektör olmanın yanında özel güvenlik çalışanlarını kapsayan bir işkoludur. Kamudaki özel güvenlik görevlileri (eski taşeron işçiler) örgütlenmesinde son yıllarda yaşanan artış, bu işkolunda sendikalaşmayı yükseltti. Yine genel hizmetler işkolunda taşeron şirketlerde çalışan işçilerin sendikalaşması bu işkolunda sendikalaşma oranlarını artırdı.

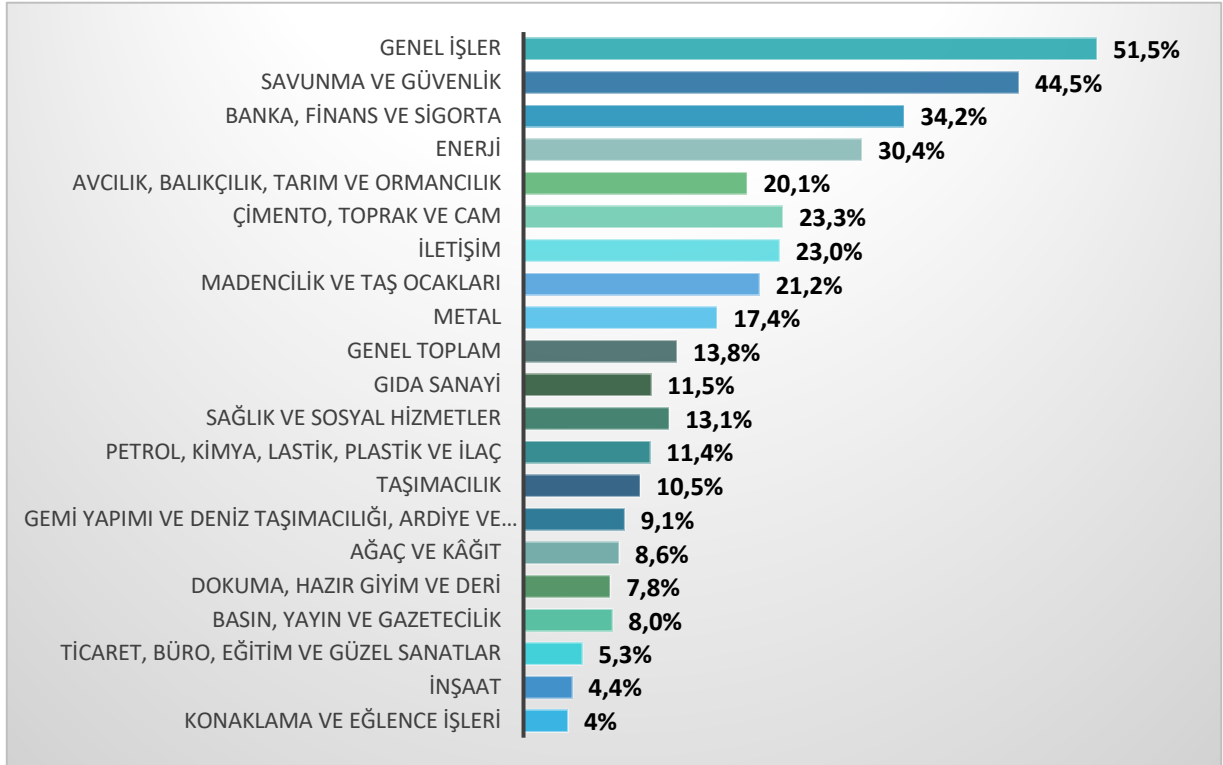
² İSİG Meclisi, 2019

Tablo 4: İşkollarına Göre Sigortalı ve Sendikalı İşçi Sayısı ile Sendikalaşma Oranları (Ocak 2020)

İŞKOLU	İşçi Sayısı	Üye Sayısı	Sendikalaşma Oranı
Konaklama ve eğlence işleri	927.146	36.651	4,0%
İnşaat	1.110.229	49.347	4,4%
Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar	3.811.060	201.126	5,3%
Basın, yayın ve gazetecilik	86.329	6.893	8,0%
Dokuma, hazır giyim ve deri	1.148.954	89.971	7,8%
Ağaç ve kâğıt	233.475	19.984	8,6%
Gemi yapımı ve deniz taşımacılığı, ardiye ve antrepoculuk	186.995	17.088	9,1%
Taşımacılık	824.447	86.377	10,5%
Petrol, kimya, lastik, plastik ve ilaç	502.615	57.219	11,4%
Sağlık ve sosyal hizmetler	468.669	61.384	13,1%
Gıda sanayi	626.346	72.138	11,5%
Genel Toplam	13.806.801	1.917.893	13,8%
Metal	1.566.446	272.275	17,4%
Madencilik ve taş ocakları	177.732	37.624	21,2%
İletişim	72.377	16.650	23,0%
Çimento, toprak ve cam	149.896	34.905	23,3%
Avcılık, balıkçılık, tarım ve ormancılık	139.737	28.029	20,1%
Enerji	235.206	71.607	30,4%
Banka, finans ve sigorta	290.706	99.461	34,2%
Savunma ve güvenlik	304.300	135.483	44,5%
Genel İşler	994.136	512.025	51,5%

Kaynak: AÇSHB, Ocak 2020 İstatistikleri, DISK-AR.

Grafik 6: İşkollarına Göre Sendikalaşma Oranları (Ocak 2020)

Kaynak: AÇSHB, Ocak 2020 İstatistikleri. DISK-AR tarafından hazırlanmıştır.

Savunma ve güvenlik işkolunda 2013'te yüzde 12,2 olan sendikalaşma oranı, Ocak 2020'de yüzde 44,5'e çıktı. Aynı şekilde genel hizmetler işkolunda 2013'te yüzde 20,5 olan sendikalaşma oranı Ocak 2020'de yüzde 51,5'ee yükseldi. Benzer bir eğilim banka ve finans sektöründe de görülmektedir. Ocak 2013'te yüzde 22,3 olan sendikalaşma oranı, Ocak 2020'de yüzde 34,2'ye yükseldi. Burada da kamu taşeron işçilerinin ve kamu işçilerinin sendikalaşmasının etkisinden söz etmek mümkündür.

Tablo 5: İşkollarına Göre Sendika Üyeliği Değişimi (2013-2020)

İŞKOLU	Ocak 2013	Ocak 2020	Fark	Değişim (%)
Konaklama ve eğlence işleri	27.849	36.651	8.802	32,61
İnşaat	33.757	49.347	15.590	46,18
Ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar	91.752	201.126	109.374	119,21
Basın, yayın ve gazetecilik	3.714	6.893	3.179	8,05
Dokuma, hazır giyim ve deri	85.633	89.971	4.338	5,07
Ağaç ve kâğıt	14.432	19.984	5.552	38,47
Gemi yapımı ve deniz taşımacılığı, ardiye ve antrepoculuk	10.055	17.088	7.033	69,95
Taşımacılık	38.228	86.377	48.149	125,95
Petrol, kimya, lastik, plastik ve ilaç	35.036	57.129	22.093	63,06
Sağlık ve sosyal hizmetler	7.154	61.384	54.230	758,04
Gıda sanayi	69.605	72.138	2.533	3,84
Metal	206.325	272.275	65.950	31,96
Madencilik ve taş ocakları	35.894	37.624	1.730	4,82
İletişim	16.203	16.650	447	2,76
Çimento, toprak ve cam	27.109	34.905	7.796	28,76
Avcılık, balıkçılık, tarım ve ormancılık	34.457	28.029	-6.428	-18,66
Enerji	46.470	71.607	25.137	54,09
Banka, finans ve sigorta	60.654	99.461	38.807	63,98
Savunma ve güvenlik	23.309	135.483	112.174	481,25
Genel işler	134.035	512.025	377.990	282,01

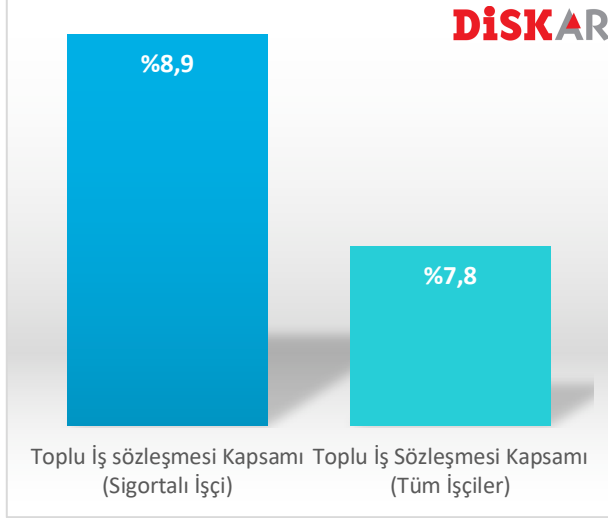
Kaynak: AÇSHB verileri. DİSK-AR

Ocak 2013 ve Ocak 2020 arasında sendikalaşma oranı en çok artan işkolu yüzde 758 ile sağlık ve sosyal hizmetler oldu. Artışın en çok görüldüğü ikinci işkolu yüzde 481 ile savunma ve güvenlik, üçüncü işkolu yüzde 282 ile genel işler, dördüncü işkolu yüzde 126 ile taşımacılık ve beşinci işkolu yüzde 119 ile ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar oldu. Ocak 2013 ve Ocak 2020 arasında sendikali işçi sayısında azalma görülen tek işkolu ise avcılık, balıkçılık, tarım ve ormancılık oldu. Ocak 2013'te 34 bin 457 sendikali bulunan bu işkolundaki sendikali sayısı Ocak 2020'ye gelindiğinde 6 bin 428'lik bir azalma ile 28 bin 29 olarak açıklandı. Avcılık, balıkçılık, tarım ve ormancılık işkolunda örgütlü işçilerin sayısında Ocak 2013 ve Ocak 2020 arasında yüzde 19'luk bir azalış söz konusudur.

İKİNCİ BÖLÜM: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI YÜZDE 9

Grafik 7: TİS Kapsamı (Ocak 2020)

Kaynak: AÇSHB istatistikleri, TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması
DiSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

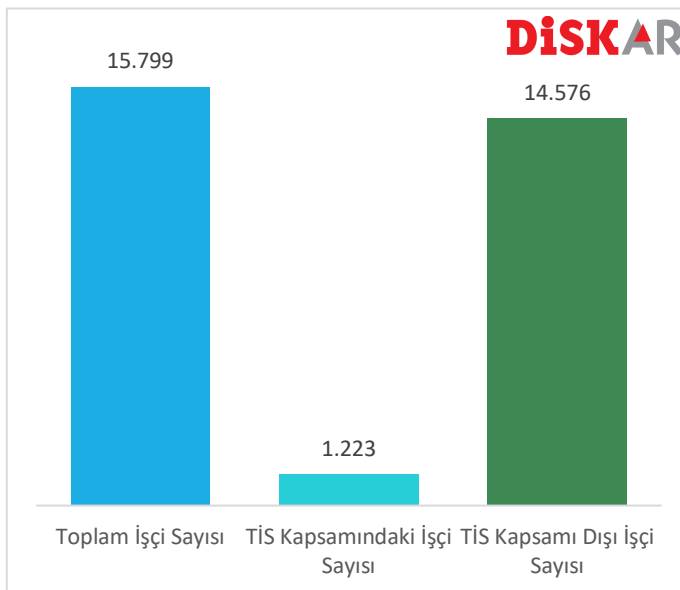
Toplu iş sözleşmesi kapsamı sendikalı işçilerin sendikal hakları ne ölçüde kullanabildiğini göstermektedir. Toplu iş sözleşmesi kapsamında olmayan sendikalı işçinin gerçek bir sendikal korumadan yararlandığını söylemek mümkün değildir. O nedenle gerçek sendikalaşma ölçütü toplu iş sözleşmesi kapsamıdır. Ocak 2020'de sigortalı işçiler içinde sözleşme kapsama oranı yüzde 8,9 iken, kayıtlı ve kayıtsız işçiler dahil toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yüzde 7,8'e gerilemektedir (Grafik 7).

Pek çok AB ülkesinde toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı sendikalı işçi oranından daha yüksektir. Örneğin AB ülkelerinde

sendikalaşma oranı ortalama yüzde 20-25 civarında iken, toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yüzde 65'e yaklaşmaktadır. Teşmil uygulamaları yoluyla sendika üyesi olmayan işçiler de sendikaların imzaladığı toplu iş sözleşmelerinden yararlanmaktadır. Ülkemizde ise sendika üyesi işçilerin bile toplu iş sözleşmesi kapsamı dışında bırakıldığı bir toplu iş sözleşmesi yetki sistemi söz konusudur.

15 MİLYON İŞÇİNİN TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ YOK

Grafik 8: Toplam İşçi Sayısı ve TİS Kapsamı (Ocak 2020) (Bin)

Türkiye'de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı sendikalı işçi sayısının çok altındadır. AÇSHB verilerine göre 2019 yılında toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı 1 milyon 223 bindir (Grafik 8). Sigortalı işçiler içinde sözleşme kapsama oranı yüzde 8,9 iken, kayıtlı ve kayıtsız işçiler dahil toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yüzde 7,8'e gerilemektedir (Grafik 7). Bir diğer ifadeyle 14,6 milyon işçi toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındadır.

Kaynak: AÇSHB, TÜİK, DiSK-AR

SENDİKALI AMA TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİZ YÜZ BİNLERCE İŞÇİ

Ocak 2020 istatistik verilerine göre sendikalı işçi sayısı 1 milyon 918 bindir. Ancak 2019 yılı toplu iş sözleşmesinden yaralanan üye sayısı 1 milyon 229 bindir. 689 bin işçi sendika üyesi olduğu halde toplu iş sözleşmesinden yararlanamamaktadır. Bu, oransal olarak sendikalı işçilerin yüzde 36'sının toplu iş sözleşmesinden mahrum olduğu anlamına geliyor (Tablo 7).

2013'te 221 bin sendika üyesi toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaydı. 2014 yılında bu sayı 343 bine, 2015 yılında ise 510 bine yükseldi. 2016 sonu itibarıyla 457 bin sendika üyesinin kapsam dışında olduğu görülüyor. 2017'de taşeron işçilerin toplu iş sözleşmelerinin yoğun biçimde imzalanmasıyla 270 bine gerileyen sendikalı ama toplu iş sözleşmesi kapsamı dışındaki işçi sayısı 2018'de 727 bine yükselmişken 2019'da 689 bine geriledi (Tablo 7). Son bir yılda 38 bin 574 işçi toplu iş sözleşmesiz kaldı.

Tablo 6: Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı Dışındaki Sendika Üyeleri (2012-2019)

Yıl	Sendika Üyesi	TİS Kapsamındaki Üye Sayısı	TİS Kapsamı Dışı Üye Sayısı	TİS Kapsamı Dışı Üye Oran
2012	1.001.671	689.915	311.756	31,1
2013	1.096.540	875.794	220.746	20,1
2014	1.297.464	954.192	343.272	26,5
2015	1.514.053	1.004.143	509.910	33,7
2016	1.546.565	1.089.252	457.313	29,6
2017	1.714.397	1.444.709	269.688	15,6
2018	1.859.038	1.131.738	727.300	39,1
2019	1.917.893	1.229.167	688.726	35,9

Kaynak ve açıklama: AÇSHB Verileri. DISK-AR tarafından hesaplanmıştır. TİS kapsamı verileri 31 Aralık tarihi, sendika üyeleri ocak ayı itibarıyla.

Yöntemsel Açıklama

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) toplu iş sözleşmesi kapsamındaki sendika üye sayısına ilişkin verileri her yıl için ayrı ayrı yayınlamaktadır. Ancak Türkiye'de toplu iş sözleşmeleri yasal olarak bir ile üç yıl arasında, fiilen ise iki yıllık imzalandığı için yıllık veriler açıklayıcı olmamaktadır. Bunun yerine ÇSGB tarafından zaman zaman açıklanan veya yazılı talep üzerine sağlanan yürürlükte olan veya iş sözleşmesine dönüşmüş toplu iş sözleşmesi (aktif toplu iş sözleşmeleri) verileri daha sağlıklıdır. Çalışmamızda Bakanlıktan talep üzerine elde edilen bu veriler kullanılmaktadır.

Sendikalı işçilerin yaklaşık yüzde 40'ının toplu iş sözleşmesi kapsamı dışında kalması mevcut toplu iş sözleşmesi ve yetki sisteminin iflası anlamına gelmektedir. Bu tablonun temel nedenleri işkolu, işletme ve işyeri barajları ile anti-demokratik toplu iş sözleşmesi yetki mekanizması ile kamu taşeron işçiler için imzalanan toplu iş sözleşmelerinin sona ermesi; ancak 696 sayılı KHK gereği kamuya veya belediye şirketlerine geçirilen işçilerin toplu sözleşme haklarının 2020 yılı ortalarına kadar TİS hakkından mahrum edilmesidir. Sendika üyeliği sonrası yetki sürecinin uzaması, sendikanın yetki alamaması, toplu iş sözleşmesi sürecinin uzaması, sendika üyesi işçinin işten çıkarılması gibi nedenlerin yanında, ayrıca işsiz kalan işçinin bir yıl süre ile sendika üyeliğinin devam etmesi toplu iş sözleşmesi kapsamının sendika üyeliğinin altında kalmasına yol açmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türkiye’de sendikalaşabilen işçilerin oranı yüzde 12,14 ile sınırlı kalırken, işçilerin sadece yüzde 7,8’i toplu iş sözleşmelerinden yararlanıyor. Memurlar hariç 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 918 bini sendika üyesi iken 13 milyon 881 bin işçi herhangi bir sendikaya üye değildir. 15 milyon 799 bin işçinin sadece 1 milyon 229 bini toplu iş sözleşmesi kapsamındadır. 14 milyon 570 bin işçi ise hiçbir sendikal korumaya sahip değildir.

Bu tablo Türkiye’de işçilerin sendikal korumadan yoksun olduğunu gösteriyor. Özellikle Covid-19’un işçiler açısından yaratmış olduğu riskler yaygın sendikasızlık nedeniyle daha da artıyor.

Sendikalaşma ve toplu iş sözleşmesi kapsamının yükseltilmesi için,

- Sendikal yasalar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) normlarına uygun hale getirilmeli, **sendikal örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılmalıdır.**
- Toplu iş sözleşmesi yetki sistemi köklü biçimde değiştirilmelidir.
- İşkolu, işyeri ve işletme barajları kaldırılmalı, **toplu iş sözleşmesi yetkisi işçilerin özgür iradesiyle (referandum) saptanmalı**, hantal ve anti-demokratik mevcut yetki sistemi değiştirilmelidir.
- 6356 sayılı Yasa’da yer alan **teşmil sistemi işlevli hale getirilmeli, yaygınlaştırılmalı** ve toplu iş sözleşmeleri sendikasız işyerlerine ve işçilere de uygulanmalıdır.
- Kamu kurum ve kuruluşlarında son zamanlarda giderek artan **sendikal kayırmacılığa ve ayrımcılığa son verilmeli**, kamu idaresi sendikal yönlendirme ve baskı yapmamalıdır.
- Merkezi idare ve belediye şirketlerine geçirilen taşeron işçilere 2020 yılı ortaların kadar engellenen toplu pazarlık hakkı tanınmalı ve bu işçilerin toplu iş sözleşmesi yapması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), Sendikal İstatistikler, Ocak 2013-Ocak 2020
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri, çeşitli yıllar.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sendikaları İşkolu İstatistikleri tebliğleri, çeşitli yıllar.
- DİE Çalışma İstatistikleri 2000-2001
- Geneva, 24 November-3 December 2003.
- ILO (1997), World Labour Report 1997-1998. Geneva, 1997.
- ILO (2003), General Report, Seventeenth International Conference of Labour Statisticians.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSiG) Meclisi (2019), 2019 İş Cinayetleri Raporu,
<http://isigmeclisi.org/20220-yasamak-ve-yasatmak-icin-direnecegiz-2019-yilinda-en-az-1736-isci-yasa>.
- TÜİK İstatistik Göstergeler, 1923-2012
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hanehalkı İşgücü Araştırması, Ekim 2019
http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007